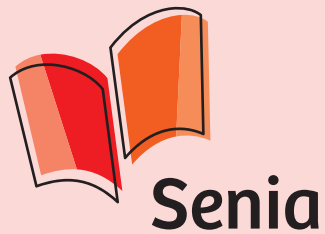

Leeswijzer Literatuur

De goede zoon Rob van Essen

Leeswijzer

De goede zoon

Rob van Essen

Colofon

Gebruikte uitgave: 2019, vierde druk, 382 pagina's
Taal: Nederlands
Genre: Literaire roman
Uitgever: Atlas contact, Amsterdam/Antwerpen
ISBN: 978 90 254 5341 1

Uitgever Leeswijzer: Stichting Senia 2020
Auteur leeswijzer: ©Elizabeth Kooman
Senia-nummering: N20-05

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Stichting Senia.

Romanbespreking en gesprekshandleiding

De goede zoon – Rob van Essen

SAMENVATTING

Anders dan de roman is de samenvatting chronologisch; deze kan beter niet vooraf gelezen worden.

Na zijn jeugd in een gereformeerd gezin gaat de inmiddels ongelovige naamloze hoofdpersoon van *De goede zoon* werken in een archief. Daar werken ook Lennox, De Meester en Guido. Geïnspireerd door een museumbezoek besluit de hoofdpersoon alsnog te gaan studeren: kunstgeschiedenis. Hij stopt voortijdig, vraagt een uitkering aan en gaat in therapie bij psychiater Colenbrander.

De ontvoering van biermagnaat Batavier is veel in het nieuws en de hoofdpersoon vermoedt dat zijn oud-collega De Meester hiermee te maken heeft. Een tijdje later staat Lennox ineens voor de deur en brengt de hoofdpersoon naar een klooster. Daar ontmoet hij Guido. Lennox en Guido blijken te werken voor 'De Dienst', en zijn bezig met 'operatie Bonzo': ze moeten De Meester, die inderdaad justitie heeft geholpen bij de ontvoeringszaak van Batavier, aan een nieuwe identiteit helpen. Aan de hoofdpersoon de opdracht om Bonzo's jeugd te verzinnen.

Na deze klus wordt de hoofdpersoon schrijver van plotloze thrillers en werkt hij voor de soapserie *Echte vrienden, slechte vrienden (EVS)* tot hij ontslagen wordt en in de bijstand belandt. Na zijn vaders overlijden komt zijn dementerende moeder in een zorgcentrum, waar de hoofdpersoon haar twintig jaar lang elke week bezoekt.

Vlak na haar overlijden belt Lennox hem op. De Meester/Bonzo blijkt een deel van zijn geheugen te zijn verloren en de verzonnen jeugd moet vanuit het geheugen van de hoofdpersoon teruggeplaatst worden in dat van Bonzo. Lennox blijkt nog steeds werkzaam voor De Dienst en vertelt de hoofdpersoon onderweg dat ze hem al die tijd in de gaten zijn blijven houden omdat hij gevoelige informatie kent. Op de reis naar een voor de hoofdpersoon onbekende bestemming ziet hij colonnes zelfrijdende vrachtwagens en schoolmeisjes met rugtassen die hen kruipend volgen, en passeren de twee een dorp waar altijd carnaval wordt gevierd.

Tijdens een tussenstop geeft Lennox aan zich niet lekker te voelen en de volgende dag stuurt hij de hoofdpersoon verder met een zelfrijdende auto. Deze auto noemt zichzelf Jérôme en is zo geavanceerd dat hij met de hoofdpersoon kan communiceren. Ze praten veel over diens overleden moeder. Na een overnachting in de auto bevredigt de autostoel de hoofdpersoon. De auto lijkt zelf ook van deze daad te genieten.

Onderweg passeren ze veel groepen pelgrims, en uiteindelijk komen ze bij de plaats van bestemming: een klooster, zo lijkt het van de buitenkant.

	<p>Of wat te denken van een thriller, een plotloze thriller misschien wel, het genre dat de hoofdpersoon heeft geschapen. Van Essen noemt het boek zelf het liefst 'autobiografische science-fiction'.</p>
<p>Thematiek</p>	<p>In <i>De goede zoon</i> kan 'identiteit' als hoofdthema worden gezien. De roman onderzoekt hoe identiteit ontstaat en wat ervan overblijft als we ouder worden. Identiteit wordt gevormd door afkomst en door de verhalen die je van je leven maakt. Ook wordt identiteit ontleend aan de verhalen die anderen van je leven maken, door het je gezien weten. Gezien door God, door medemensen of in deze roman door De Dienst en zelfs door een auto. Geheugen speelt een cruciale rol, zonder geheugen verliezen we de verhalen die ons vormden.</p> <p>Concreet werkt Van Essen dit als volgt uit in de roman. De ik-verteller krijgt een streng-religieuze opvoeding en dat bezorgt hem een grote angst voor de hel. Dat zijn moeder angstig in het leven stond, had invloed op hem. Zijn moeder verliest haar geheugen en zij lijkt daardoor gelukkiger. Daarmee roept Van Essen de vraag op of we beter af zijn zonder geheugen. De dood van de moeder zorgt voor een verlies van identiteit bij de ik-verteller. Nu hij geen zoon meer is en zelf ook geen kinderen heeft, lijkt zijn verhaal te stoppen. Dat hij in de gaten gehouden blijkt te zijn door De Dienst heeft iets vertroostends voor hem en hij krijgt er meer begrip door voor zijn ouders die terugkeerden naar de kerk en God. Hij is veel bezig met ouder worden en met de vraag op welke leeftijd je nu werkelijk jezelf bent. Ook vraagt hij zich af: 'waarom heb je een geheugen als je niet terug kunt?' (p. 275, deel 5 hoofdstuk ii).</p> <p>Niet alleen het kennen van jezelf, maar ook het kennen van de ander en het geven van een verhaal aan de ander komen terug in de roman. Het gaat ook over zien, niet alleen over gezien worden. Regelmatig bespiedt de ik-verteller jonge meisjes of vrouwen, hij kijkt naar zijn stervende moeder en realiseert zich dat iedereen die haar kende 'een scherp in handen [had] gehad van het geheel dat ze was geweest [...] Als ze al een geheel was, toonde ze iedereen een ander deel; het geheel is ze nooit tegelijkertijd geweest, op een en hetzelfde moment' (p. 343, deel 5 hoofdstuk xiv).</p> <p>Dat we met science-fiction te maken hebben geeft het thema er nog een dimensie bij: wat blijft er over van onze identiteit als ons geheugen beïnvloedbaar is? De ik-verteller verzint een jeugd voor Bonzo en dat verzinsel wordt later weer gewist. Hij gebruikte echter veel elementen uit zijn eigen jeugd, raakt hij die nu ook kwijt? Wat onderscheidt een mens van een robot als zelfs robots ironie beheersen en gevoelig zijn? Lennox verwoordt het raak: 'Als we zijn af te lezen, uit te lezen, hebben we niets meer voor onszelf. En als we ervaringen kunnen kopen, bestaan we dan eigenlijk nog wel?' (p. 165, deel 3 hoofdstuk iv).</p>
<p>Vertelperspectief</p>	<p>De hoofdpersoon van <i>De goede zoon</i> is ook de ik-verteller. Dat deze man schrijver is, geeft het verhaal een extra laag. De hoofdpersoon wekt de suggestie dat hij invloed heeft op het verhaal, gaat soms met zichzelf in gesprek (zie bijvoorbeeld p. 104, deel 2 hoofdstuk iv en 134, deel 2 hoofdstuk viii) en geeft zo nu en dan inkijkjes in het schrijfproces. Zo merkt hij na een uiteenzetting over de robotisering en het basisinkomen op: 'Ik leg het maar even uit, ik wil deze wereld goed oproepen, zodat ik het zelf ook allemaal voor me zie' (p.146, deel3i)</p>

	<p>Er is sprake van een onbetrouwbare verteller, want deze en andere opmerkingen doen de vraag rijzen of er in het verhaal opnieuw een verhaal wordt verteld dat niet echt aan het gebeuren is. Tegelijkertijd wordt tegen het slot van de roman de ik-verteller zijn stem ontnomen. Vanaf het moment dat zijn hoofd overgenomen is door Guido, wordt hij van buitenaf beschreven. Toch heeft ook Guido niet alles onder controle. Van Essen speelt met de kracht van verhalen.</p> <p>Personages</p> <p>De naamloze ik-verteller is een schrijver van zestig jaar. Hij groeide op in Amstelveen en Rijssen met zijn ouders en vier jaar oudere zus. Hij studeerde korte tijd kunstgeschiedenis in Amsterdam. Daarna werkte hij bij een archief, schreef plotloze thrillers en bedacht personages voor de soapserie <i>EVSV</i>. Hij verzorgde en bezocht jarenlang zijn dementerende moeder.</p> <p>Lennox, een oud-collega uit het archief van de ik-verteller had vroeger halflang stroblond haar en miste een neusbotje. In het verhaalheden herkent de verteller hem eerst niet meteen omdat Lennox zijn neus heeft laten opereren.</p> <p>Guido Jansen – lang haar, baard en snor – werkte eveneens bij het archief. Hij bestuurde het busje waarmee ze oude archieven ophaalden. Lennox en de ik-verteller noemden hem Guido Gazelle vanwege de vaart waarmee hij liep. Hij is ongeveer tien jaar ouder dan Lennox en de ik-verteller. Na een ongelukkig val van een trap belandt hij in een elektrische rolstoel. In het verhaalheden is hij gespecialiseerd in moderne technologie en experimenteert hij met methoden om menselijke hersenen te beïnvloeden.</p> <p>Harry de Meester, vaak aangeduid als De Meester en later opererend onder de naam Bonzo is eveneens een oud-collega van het archief. Een sterke man met een eigen wil die boven iedereen staat. Hij is betrokken bij de ontvoering van biermagenaar Batavier.</p>
<p>Titel en motto</p>	<p>De hoofpersoon is een goede zoon voor zijn moeder, omdat hij haar trouw verzorgt en bezoekt tot aan haar dood. Het zoon-zijn bepaalt een groot deel van zijn identiteit, mede omdat hij zelf geen kinderen heeft. De titel komt enkele keren letterlijk terug, bijvoorbeeld op p. 143 (deel 3, hoofdstuk i): 'Ik had visitekaartjes moeten laten maken [...] heeft u mijn kaartje al, ik ben de goede zoon, kijkt u maar, daar staat het, <i>De Goede Zoon</i>, ziet u wel?'</p> <p>De roman opent met twee motto's. Het eerst is het herhaalde 'the good son' uit het gelijknamige nummer van de Australische band Nick Cave & The Bad Seeds, over het onvermogen van een zoon om recht te doen aan zijn ouders en broer. Als tweede motto koos Van Essen een dialoog uit <i>Blade Runner</i>, een Amerikaanse sciencefictionfilm uit 1982. Holden probeert in deze dialoog Leon te ontmaskeren als androïde. De in <i>Blade Runner</i> ontwikkelde androïden zouden namelijk alleen van mensen te onderscheiden zijn door hun gebrek aan empathie, aan (mede)menselijkheid. Van Essen werpt in zijn roman de vraag op in hoeverre kunstmatige intelligentie nog onderdoet voor de menselijke intelligentie, met Jérôme als belangrijkste voorbeeld. De auto is empathischer dan de collega's van de hoofdpersoon.</p>

	<p>Taal en stijl Soms ratelt de hoofdpersoon door in zinnen die wel een halve bladzijde in beslag kunnen nemen, dan weer is de stijl beknopt. De hoofdpersoon merkt zelf de wijdlopiegheid en neiging tot afdwalen op: ‘Ook nu schaats ik maar wat heen en weer, en blijf ik op onverwachte plekken hangen in plaats van me te concentreren op wat ik nu werkelijk wil zeggen’ (p. 216, deel 4 hoofdstuk i).</p> <p>Van Essen laat zijn hoofdpersoon nadenken en alle invallen noteert hij. Cursivering gebruikt hij om woorden te benadrukken en opvallend is dat aanhalingstekens ontbreken, terwijl er heel wat dialogen zijn. Verder komt de klanknabootsing ‘Bzzt’ regelmatig terug. Die kan op verschillende dingen duiden, zoals de bewegingen van een (rol)stoel en verkeerslawaaai. Voor Lennox is typerend dat hij ‘enzovoort, enzovoort’ zegt wanneer hij genoeg heeft van een gespreksonderwerp.</p> <p>REACTIES UIT DE PERS</p> <p>Prijs <i>De goede zoon</i> kreeg al meteen veel aandacht in de literaire pers. Coen Peppelenbos verzuchtte op <i>Tzum</i> (10 november 2018): ‘Het wordt tijd dat Rob van Essen een grote prijs krijgt.’ Die ontving Van Essen dan ook voor deze roman, en na het winnen van de Libris Literatuur Prijs kon de roman op nog meer aandacht rekenen. Een greep uit de reacties:</p> <p>‘Het is zijn beste boek tot nu toe en zou nu echt de opstap naar dat grotere publiek moeten vormen.’ Thomas van den Bergh, <i>HP/De Tijd</i>, 30 november 2018</p> <p>‘De sciencefiction-elementen, de droogkomische dialogen, de bizarre voorvallen, de flauwe grappen; ze sláán ergens op. Sterker nog: ze geven het verhaal gewicht, zonder het zwaar te maken. Zoiets krijgt alleen een onconventioneel goede schrijver voor elkaar.’ Bo van Houwelingen, <i>de Volkskrant</i>, 28 december 2018</p> <p>‘Lezers van Rob van Essen moeten wel literaire avonturiers zijn, voor geen kleintje vervaard, en ze moeten tegen een hyperbewuste schrijver kunnen die van alles en nog wat, wat hem tijdens het schrijven aan zo’n roman invalt, meeneemt.’ Rob Schouten, <i>Trouw</i>, 13 oktober 2018</p> <p>‘Het boek doet alles wat literatuur moet doen: het intrigeert, het amuseert en het zet aan tot nadenken over onszelf en de wereld om ons heen, die in deze roman in een scherp en verrassend licht komen te staan. En dat alles gebeurt op een oorspronkelijke manier en in een ongewone vorm.’ Jurypapport Libris Literatuur Prijs, 6 mei 2019</p> <p>INFORMATIE OVER DE AUTEUR</p> <p>Rob van Essen (1963) is schrijver van korte verhalen en romans. Ook vertaalt hij Angelsaksische literatuur en recenseert hij voor <i>NRC Handelsblad</i>. Hij debuteerde in 1996 met de roman <i>Reddend zwemmen</i>, daarna volgden <i>Troje</i> (2000), <i>Kwade dagen</i> (2002), <i>Engeland is gesloten</i> (2004) en <i>Visser</i> (2008). Met laatstgenoemde roman kwam hij op de shortlist van de Libris Literatuur Prijs.</p>
--	---

Voor zijn verhalenbundel *Hier wonen ook mensen* (2014) ontving hij de J.M.A. Biesheuvelprijs. Zijn volgende werk was de roman *Winter in Amerika* (2016). Naast dit fictionele werk publiceerde hij twee autobiografische boeken: *Het jaar waarin mijn vader stierf* (2006, roman, maar heel dicht op de huid van Van Essen) en *Kind van de verzorgingsstaat* (2016). Ook *De goede zoon* bevat veel autobiografische elementen, maar is nadrukkelijk een roman. Van Essens werk werd van meet af aan goed ontvangen in de literaire kritiek, maar bereikte niet veel lezers. Het winnen van de Libris Literatuur Prijs brengt daarin wellicht verandering.

SITUERING BINNEN HET WERK

De goede zoon sluit aan bij de lange reeks van romans over moeders van de afgelopen jaren van bekende auteurs als Adriaan van Dis (*Ik kom terug*, 2014), Maarten 't Hart *Magdalena* (2015) en Tom Lanoye (*Sprakeloos*, 2012), maar *De goede zoon* is veel meer dan een moederboek. Voor andere toekomstromans valt te denken aan *Klont* (2017) van Maxim Februari en het dystopische *Blokken* (1931) van F. Bordewijk. Wie meer wil van het fantasierijke literaire spel dat Van Essen speelt, kan beter te rade gaan bij auteurs als Franz Kafka, Haruki Murakami en Jorge Luis Borges.

VRAGEN EN DISCUSSIETIPS

Uw eerste indruk

1. De reis van de hoofdpersoon beslaat zeven dagen. Waarom zeven?
2. De verteller laat zich geregeld meeslepen door zijn gedachten, wat soms lange zinnen en veel afdwalingen met zich meebrengt. Hoe vindt u dat als lezer?
3. Waarom heeft de ik-verteller geen naam?
4. Een van de personages is een auto. Kunt u daarin meekomen en kunt u verklaren waarom u die zelfrijdende en zelfdenkende auto al dan niet geloofwaardig vindt?
5. Naast de hoofdpersoon koos Van Essen drie belangrijke nevenpersonages: Lennox, De Meester/Bonzo en Guido. Wat is ieders rol binnen het verhaal?

Het boek nader bekeken

6. De hoofdpersoon laat de ontwikkelingen vrij laconiek over zich heenkomen, stelt weinig vragen of vraagt niet door. Wat heeft dit voor effect op het lezen?
7. Wat is de rol van kunst in de roman en in het bijzonder van het kunstwerk 'For the love of God' van Damien Hurst?
8. Vindt u het plot van *De goede zoon* belangrijk, en waarom wel of niet? Neem hierbij eens in overweging dat de hoofdpersoon schrijver van plotloze thrillers is.
9. Welk van de in de analyse genoemde genres past volgens u het beste bij de roman en kunt u toelichten waarom?

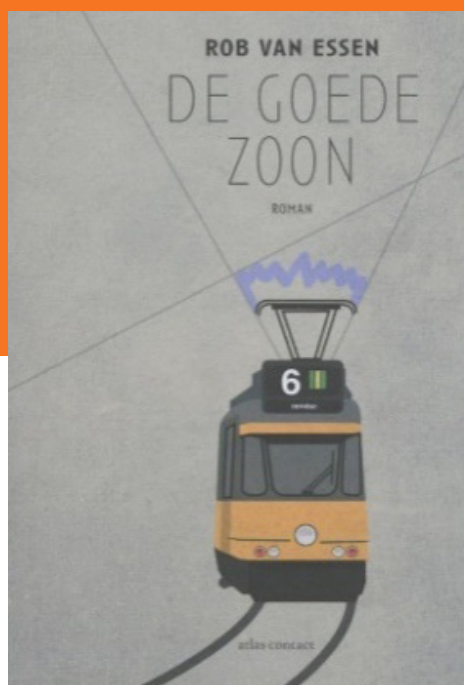

<p style="text-align: center;">Schrijver, lezer en maatschappij</p>	<ol style="list-style-type: none"> 10. Dat de ik-verteller in een archief werkzaam is geweest, blijkt later in het verhaal een symbolische functie te hebben. Hoe? 11. Gedurende zijn reis ontmoet de ik-verteller op een avond zijn overleden psychiater Colenbrander. Wat betekent deze (fictieve? gedroomde?) ontmoeting voor het verhaal? 12. Welk van de delen spreekt u het meest aan, die over de toekomst, die over de jeugd of die over de periode in het klooster? 13. Wat voegen de proloog en epiloog toe aan de roman? Kon u de proloog meteen plaatsen of viel de betekenis ervan pas later op zijn plek? 14. In hoeverre kunt u meekomen met de hoofdpersoon in zijn reactie op de ontdekking dat hij zijn hele leven gezien werd door De Dienst? 15. Aan het slot moest Van Essen een oplossing bedenken voor het vertelperspectief, omdat de ik-verteller op non-actief wordt gesteld. Wat vindt u van de gekozen oplossing? 16. In hoeverre vindt u Van Essens toekomstbeeld geloofwaardig? Was geloofwaardigheid zijn doel, denkt u? Betrek hierbij eventueel de mening van Judith Eiselin (<i>NRC Handelsblad</i>, 19 oktober 2018): 'Het is allemaal knotsgek en vergt een hoop welwillendheid en soms wat al te veel geduld van de lezer.' 17. Wat vindt u van de gedachte dat je nooit een geheel bent op een en hetzelfde moment? (Zie onder het kopje 'Thematiek' en op p. 343 (deel 5 hoofdstuk xiv) van de roman). 18. In een interview door Roanne van Baren (<i>De Groene Amsterdammer</i>, 6 november 2018) zegt Van Essen op de vraag welk boek hij zelf geschreven zou willen hebben: '<i>Tristram Shandy</i> van Laurence Sterne. [...] Al in de zeventiende eeuw zette Sterne het net opgekomen genre "roman" op z'n kop door zeven boekdelen later nog steeds niet te zijn begonnen. Hij zou het verhaal over zijn geboorte gaan vertellen, maar door allerlei uitweidingen komt hij daar niet aan toe. Het boek wordt dan een soort spiegelpaleis, een labyrint waar de uitgang er niet toe doet. Dat is echt een soort vrolijk makend proza. Ik heb me daardoor laten beïnvloeden.' Hoe is die invloed terug te zien in <i>De goede zoon</i>? 19. Wat vindt u van de knipoog naar de ontvoering van Freddy Heineken in 1983? 20. 'Met <i>De goede zoon</i> laat Van Essen overtuigend zien dat kunst en literatuur ons geen verwrongen kopie van de werkelijkheid dient voor te houden, maar ons juist kan verzoenen met de onbegrijpelijkheid van alles', schrijft Thomas van den Bergh (<i>HP/De Tijd</i>, 7 mei 2019). In hoeverre kunt u zich hierin vinden?
--	--

	<p>21. Van Essen roept in zijn roman veel vragen op. Praat eens samen door over enkele vragen die u aanspreken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat is het verschil tussen het leven van een zestiger met en een zestiger zonder kinderen? • Wat maakt je tot een goede zoon of goede dochter? • Zijn we beter af met of zonder geheugen? • Handelen we uit gewoonte of uit keuze en wat zijn de voor- en nadelen van beide handelwijzen? • Zouden robots zich zover kunnen ontwikkelen als Van Essen suggereert? <p>22. In een interview door Sander Becker (<i>Trouw</i>, 11 mei 2019) merkt Van Essen op: ‘Iets sardonisch heb ik wel, ja. Ik wil de lezer zover meenemen in een achtbaan dat hij nog net niet kotsend uit het karretje hangt. Hij moet genieten, maar niet op een gemakkelijke manier. Je moet als schrijver niet leveren wat de lezer wil. Dat is de dood van de literatuur.’ Heeft hij wat u betreft dit doel bereikt met <i>De goede zoon</i>?</p> <p>23. Wat herkent u bij uzelf van het idee dat we een verhaal van ons leven maken?</p> <p>24. Voor wie de film <i>Blade Runner</i> heeft gezien, waaraan een van de motto's is ontleend: ziet u overeenkomsten tussen deze film en <i>De goede zoon</i>?</p> <p>BRONNEN</p> <p>Interviews</p> <ul style="list-style-type: none"> - Baren, Roanne van ‘21 vragen aan... Rob van Essen’. Op: <i>Groene.nl</i>, 6 november 2018. https://www.groene.nl/artikel/21-vragen-aan-rob-van-essen - Becker, Sander ‘Librisprijswinnaar Rob van Essen: “Zouden lezers dit pruimen, vroeg ik mij af?”’ In: <i>Trouw</i>, 11 mei 2019._ https://www.trouw.nl/cultuur-media/librisprijswinnaar-rob-van-essen-zouden-lezers-dit-pruimen-vroeg-ik-me-af~bfe6c519/ <p>Juryrapport</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Libris Literatuur-prijs 2019</i> https://www.librisprijs.nl/2019-juryrapport-winnaar <p>Recensies</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bergh, Thomas van den ‘Verzoening met het onbegrijpelijke’. In: <i>HP/De Tijd</i>, 30 november 2018. https://www.hpdetijd.nl/2019-05-07/de-goede-zoon-rob-van-essen/ - Bunt, Teunis ‘De goede zoon (Rob van Essen)’. Op: Bunt Blogt, 18 juli 2019. http://teunisbunt.blogspot.com/2019/07/de-goede-zoon-rob-van-essen.html - Eiselin, Judith ‘Een krankjorume wereld, of toch ook niet’. In: <i>NRC Handelsblad</i>, 19 oktober 2018._ https://www.nrc.nl/nieuws/2018/10/19/een-krankjorume-wereld-of-toch-ook-niet-a2635079
--	--

- Houwelingen, Bo van 'Onderhoudende reflecties in absurdistisch decor'. In: *de Volkskrant*, 29 december 2018.
<https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/hoe-bizar-de-voorvallen-ook-zijn-in-het-absurdistische-boek-van-rob-van-essen-ze-slaan-ergens-op-vier-sterren~bc64764c/>
- Peppelenbos, Coen 'De auto wordt therapeut'. Op: *Tzum*, 10 november 2018.
<https://www.tzum.info/2018/11/recensie-rob-van-essen-de-goede-zoon-2/>
- Pruis, Marja 'Als een kamer door de nacht'. In: *De Groene Amsterdammer*, 1 november 2018.
<https://www.groene.nl/artikel/als-een-kamer-door-de-nacht-2018-10-31>
- Roukema, Mirjam 'Met Librisprijs bekroonde roman spiegel voor wie kijken wil'. In: *Reformatorisch Dagblad*, 28 juni 2019.
<https://www.rd.nl/boeken/met-librisprijs-bekroonde-roman-spiegel-voor-wie-kijken-wil-1.1579430>
- Schouten, Rob. 'Wat blijft er later over van ons ik?'. In: *Trouw*, 13 oktober 2018.
<https://www.trouw.nl/cultuur-media/wat-blijft-er-later-over-van-ons-ik~bded091b/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

Leeswijzer Literatuur

Informatie & contact

Postbus 83 | 8120 AB Olst | www.senia.nl | info@senia.nl | 0570 - 56 26 56